

számbeli gyengesége, ami miatt Károlyi hajlandó volt olyanokkal is együttműködni, akikkel pedig fontos kérdésekben nem értett egyet. A levelekből kitűnik, hogy Károlyi alapvető törekvése Magyarország demokratizálása volt. Ennek elérése érdekében együttműködött olyanokkal is, akikben azután csalódnia kellett, s elvállalt olyan posztot, amelytől azt remélte, hogy abban az országnak hasznára lehet.

A levelek olvastán felmerül a kérdés: szerepe volt-e Károlyi magatartásában, tetteiben naiv idealizmusának? Úgy tűnik, hogy a válasz részben igenlő kell legyen. Emiatt nem ismerte fel idejekorán a sztálini politika valódi arculatát, s ezzel is összefügg, hogy kezdetben félreismerte Rákosit. De ezzel magyarázható Benešsel kapcsolatos reménye is, ami a magyarokkal kapcsolatban oly látványosan tévesnek bizonyult. Másrészt azonban az is látható a levelekből, hogy Károlyi széleslátókörű, a helyzetet reálisan mérlegelő egyéniség volt. Ezt példázzák többek között az újabb világháborútól való félelem alaptalan voltát magyarázó fejtegetései 1947-ben írt követi jelentéseiben. A párizsi követi poszt elfogadásából következett egyébként követi jelenté-

seiben nemegy olyan megfogalmazás, ami független helyzetben talán másként hangzott volna (például Pfeiffer vagy Mindszenty kérdésében: 420. illetve 688. p.).

Illúziómentessége, a helyzet reális megítélése 1946. májusi hazajövele után több levélből is kiderül (így Gyöngyösi külügyminiszterrel kapcsolatos megjegyzéséből: még Albánia sem kockáztatná meg, hogy a külügyminisztere egy idegen nyelvet se beszéljen [288. p.], vagy a magyar kommunisták nacionalista propagandájáról írottakból [289. p.]).

A kötetet szerkesztő Hajdu Tibor, és a szerkesztésben közreműködő Litván György gondos munkájának eredményeként legújabb kori történelmünknek forráskiadványokban eddig még igencsak szűkös választéka egy értékes összeállítással gazdagodott.

A levelekhez írt jegyzetek hasznos tájékoztatással szolgálnak az olvasónak, csakúgy, mint a leveleket követő mutatók és az időrendi áttekintés. (*Hajdu Tibor (szerk.): Károlyi Mihály levelezése V. 1945–1949. Napvilág Kiadó, Budapest, 2003, 788 p.*)

Csató Tamás

a történettudomány kandidátusa

Szabó Katalin – Kocsis Éva: Digitális paradicsom vagy falanszter?

A termékeny szerzőpáros legújabb könyvének már a címe is ellentmondásra utal: ugyanazt a dolgot, jelesül a személyes tömegtermelést lehet minden világok legjobbjának tekinteni, de akár Madách Tragédiájának peszsimista jelenete is eszünkbe juthat róla. Van színe és fonákja, egyik a másiktól elválaszthatatlan, együtt alkotnak valamiféle egészet.

Ez az indítás nem meglepő. Az információs társadalom (bármilyen legyen is az) küszöbén, a fejlődő elektronikus üzlet világában az ellentmondások, a végletes értékelések meg-

szokottak. Amit az egyik nap egekig magasztalunk, arról másnap kiderül, hogy egy jól fel-fújt léggömb volt csupán. Amit ma jelentéktelen eseménynek tartunk, az holnapra domináns trenddé válhat. Van, aki fantasztikus lehetőségeket lát a számítógépek és a digitális hálózatok korszakában, és van, aki az emberi kapcsolatokat vagy éppen a saját magánéletét félti a mindenütt megjelenő ketyeréktől, ravasz kis kém-szoftverektől, intelligens kártyáktól, mindenütt felbukkanó drótoktól és láthatatlan rádióhullámoktól. Van, aki örül, hogy Nyíregyházán ugyanolyan hamburgert ehet, mint mondjuk Bostonban, és van, akinek a háta borsószik ettől. Az egyik ember szívesen nyújtja „lehúzásra” a kártyáját az üzletben, a másik viszont félve gondol arra, hogy vala-

hol, egy szép nagy adatbázisban egy újabb színnel gazdagodott a róla alkotott kép, és ki tudja, mire fogják azt felhasználni. A tudósok sem tudják egyértelműen eldönteni, hogy amit látnak, azt a „posztfordista” vagy a „neofordista” kategóriába sorolják-e.

Szabó Katalin és Kocsis Éva – mindketten az elektronikus gazdaság ismert elemzői és krónikásai – nem akar sem lelkesedni, sem fanyalogni. Az ítéletet az olvasóra bízzák. Ez van, mondják, ilyen a világ, ez és ez történik benne. Könyvük pontos és igen gazdag kép egy jelenségről, a személyes tömegtermelésről, aminek már a megnevezése is ellentmondást hordoz, hiszen hogyan lehet „személyes” az, ami „tömeg”?

A széles ívű és mély kutatási háttérre támaszkodó írás bemutatja és számtalan példával illusztrálja, hogyan lehet. A számítógépes forradalomnak köszönhetően a termelési rendszerek és a vállalati folyamatok rugalmassága rendkívül megnőtt. A munkát okos robotok végzik, az átállások, módosítások némi programozással könnyen végrehajthatók. Minden eseményt, minden lábnyomot digitálisan rögzítenek. Az egyes ember eltűnik a tömegben, de ki is emelkedik belőle, hiszen a digitalizált adminisztráció képes önálló egyedként kezelni, a személyes profilját pedig egyre finomabb vonásokkal rajzolják fel a marketingesek és az adatbányászok. Lehetőséget kap arra, hogy egyéni elvárásaival mintegy szabályozza a számára valamit előállító rendszereket, és végül valami olyasmit kapjon, ami pont hozzá passzol, ami az ő személyes ízlésének megfelelő, és ami talán senki másnak nincs. De az sem biztos, hogy ő az aktív és kezdeményező fél, hiszen a szokásait és az elvárásait egyre jobban ismerik a másik oldalon, és már eleve „csak neked, csak ilyet, csak most” ajánlatokkal keresik fel. Elvegyülhet és kiválhat, ahogy neki tetszik, vagy legalább megkapja a kiválás illúzióját.

A tömeges testreszabásnak sokféle módja és technikája van. A könyvben rövid elméleti

és koncepcionális felvezetés után gyakorlati példák sorakoznak. A világot a tömeges testreszabás szemüvegén keresztül látó szerzők ugyanazokat a működési és eljárásbeli mintákat fedezik fel a legkülönbözőbb iparágakban, a szabászattól a könyvkiadáson át a számítógépekig és a gazdájuk testéhez és lelkéhez alkalmazkodó autókig. A technológiai alapok és feltételek a laikus számára is világosak lesznek, a jelenségek modellezésével pedig az elvontabb közgazdaságtan hívei is elégedettek lehetnek. Kirándulást tehetünk a rugalmas munkaerőpiacra, láthatjuk, miképpen oldódnak fel szervezeti határok és sokévtizedes vezetési szokások, hogyan válik modulárisá, célzottá, „one-to-one” jellegűvé a „mass-marketing”, az elektronikus piacokon hogyan jelenik meg ismét „dinamikus árazás” néven a keleti bazárok alkudozása.

A kép gazdag, színes és árnyalt, ahogy ezt már a szerzőktől megszokhattuk. A könyvet élvezetessé teszi az eleven és érzékletes stílus: úgy lehet olvasni, mint egy krimi.

És persze lehet vitatkozni is a szerzőkkel vagy akár egymással. Lehet állást foglalni a „jó ez nekünk?” kérdésében. Lehet arra hivatkozni, hogy mindez érdekes, de az alapját jelentő elektronikus kereskedelem egyelőre jó, ha 1-2 százalékát adja a világ áruforgalmának. Lehet példákat sorolni arra, hogy ami testreszabásnak látszik, az sokszor nem egyéb a felszín ügyes variálásánál. Hosszasan lehet sorolni azokat a cégeket, amelyeket nemrég még a digitális testreszabás bajnokainak tartottunk, nyereséget viszont sohasem értek el, és mára már a nevükre sem emlékszik senki.

Ha Darwin élne, biztosan érdeklődve figyelné a könyvben leírt tarka és nyüzsgő világot. Lássuk, mondaná, mi marad életképes mindebből? (*Szabó Katalin – Kocsis Éva: Digitális paradicsom vagy falanszter? Aula Kiadó, Budapest, 2002, 234 p.*)

Bögel György

a közgazdaságtudomány kandidátusa,
stratégiai tanácsadó (KFKI Számítástechnikai Rt.)